

“ASR-I CEDİD” MANZUMESİ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Arş.Gör.
BUSHRA TAHER JEBUR

ÖZET

Irak'ın osmanlıcada yazılan sayısız elyazmalar çeşitli illerinde bulunur. Bunlardan Irak'ın başkenti olan Bağdat'tır. Irak Ulusal Müzesi Bağdad'ın uygarlık yerlerindedir. Elyazması Evi müzenin en önemli bölümleri sayılır. Orada osmanlıcada yazılan çok değerli elyazmalar bulunur. Bu elyazmalarından birisini (fotokopi) elde edip üzerinde çalışılmaktadır. Eser Antoloji şeklinde yazılmış. Bu eserden Sadullah Pâşâ'nın On Dokuzuncu Asır Manzumesini seçip ele alınmaktadır.

İki sayfa ve 25 satırlı olan On Dokuzuncu Asır Manzumesi Sadullah Pâşâ'nın Avrupai fikirlerini ortaya koymaktadır. Sadullah Pâşâ bu manzumede on dokuzuncu asır medeniyetinin en mühim iki unsuru olan ilim ve tekniği yüceltmektedir.

Çalışmamız giriş ve üç ana başlıktan oluşur. Girişte Sadullah Pâşâ hakkında kısa bilgi verilmekte ve bazı eserlerine değinip manzumayı dil ve fikir bakımından tartışılmaktadır. İncelemede metnin bazı dil özellikleri ve imla hususiyetlerini belirtmektedir. Tıpkıbasım bölümünde ise metnin karşılaştırılmasını sağlamak amacıyla, çalışmaya konu olan bölümün tıpkıbasımı verilmiştir. Sayfa ve satır numaraları belirtilerek metni yeni türkçeye aktarılıp günümüz noktalama işaretlerine göre düzenlenmektedir. Yanlış ve eksik yazılan kelimeler düzeltilerek dipnotlarda belirtilmiştir. Böylece manzumadan faydalanılması daha kolay hale getirmek istenilmiştir. Metindeki Arapça kelimelerin çok bulunması için onlara bir sözlük yapmamıza uygun bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeleri : Sadullah Paşa, Transkripsyon Alfabeti, İnceleme, Arapça Kelimeler, Tıpkıbasım.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

□	ء
A a	هـ، ا
Â â	آ
E e	هـ، ا
B b	ب
P p	پ، ف
T t	ت، ط
Ş ş	ش
C c	ص
Ç ç	ص، ض
H h	ح
Ĥ ĥ	ح، خ
D d	د
Z z	ذ
R r	ر
Z z	ز
S s	س
Ş ş	ش، ص
Ş ş	ش، ص
Đ đ, Ž ž	ذ، ذ
Ṭ ṭ	ط، ط
Ẓ ẓ	ظ، ظ
□	و
Ġ ġ	و، و
f	ف
Ḳ ḳ	ق
ḵ, k, ğ	ق، ك، ج
L l	ل
M m	م
N n	ن
H h	هـ
Vv, Uu, Üü, Ūū ,Oo, Öö	و
Y y, Iı, İi, Î î	ی، ی

GİRİŞ

SADULLAH PAŞA KİMDİR : Şair,yazar ve siyaset adamı .1838 Erzurum’da doğdu . Asıl adı Sadullah Rami Paşadır . Vezir ve şair Ayaşlı Esad Muhlis Paşanın oğludur . İstanbul’da Rüştüyeden sonra Darülmaarif’te okudu Arapça, Farsça, Fransızca, akaid, fıkıh, doğu ve batı edebiyat, ekonomi, fizik ve kimya öğrendi ¹. V. Murad ve II. Abdülhamid devirlerinde büyük ve çeşitli görevler verildi. 1883 yılında öldü ve Sultan Mahmut Türbesine gömüldü.

ESERLERİ:Nesri güzeldir, yeni anlayışla yazılmış şiirleri vardır. Lamartin’dan çevirdiği ‘Göl’ şiiri ve Batılı fikirleri ortaya koyduğu ‘Ondokuzuncu Asır’ adlı şiirle tanındı. Yurt dışında gördüklerini Ebuzziya Tevfik’in yayımladığı ‘1878 Paris Ekspozisyonu’ , ‘Berlin Mektupları’ , ‘Charlottenburg Sarayı’ adlı makalelerinde anlattı ².

□**AŞR-I CEDİD³ (ONDOKUZUNCU ASIR) MANZUMESİ**:Bu manzumede bizi ilgilendiren taraf onun doğan bir alem ile çöken bir alemini , derli toplu bir şekilde karşılaştırarak bizlere sunmasıdır. Burada on dokuzuncu asrın ilim ve tekniğine hayran ortağı küçümseyen bir zihniyetle karşılaşıyoruz. Akla tecrübe ve insana karşı derin bir inanç var.

Manzume dili bakımından eskidir. Hemen hemen şairane bir özellik taşımaz. Divan edebiyatının bütün edebi sanatlarından sıyrılmıştır. Bu sebeple de çıplak ve kuru bir fikir ifadesinden ileri gidememiştir. Doğal bir gazete makalesinin şiire sokulmuş hali gibidir. Şiir, fikir yanında feda edilmiştir. Düşünceleri vereceğim diye şiire önem verilmemiştir. Bu sıralarda da pozitivismi ve materyalizmi aşırı derecede savunan Beşir Fuad⁴ yalnız Divan edebiyatına karşı değil, Tanzimattan sonra batılı romantikleri taklit

¹ CUNBUR, Müjgan ve diğerleri,Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, Cilt IV, s.419

² Aynı eser, s.419

³ Eserimizde diye yazılmıştır

⁴ Beşir Fuad (d.1852, İstanbul- ö.5 Şubat 1887, İstanbul), Türk asker, çevirmen, gazeteci, fikir adamı.Tanzimat Dönemi’nde bilim, felsefe, edebiyat eleştirisi, biyografi alanlarında eser vermiş sıradışı bir Osmanlı aydınıdır. Sıradışılığı, romantizm akımının etkisindeki diğer Tanzimat aydınlarından farklı olarak edebiyatta realizmi ve natüralizmi ; felsefede pozitivism ve materyalizmi benimsemesindedir

eden yazarlara karşı da şiddetle hücum edecektir. Beşir Fuad ile Sadullah Paşa sadece dünya görüşleri olarak değil ölümleri ile de birbirlerine benzerler. İkisi de intihar eder.⁵

İnceleme: İki varak ve 25 satırdan oluşan manzumenin rıka hattıyla yazılmasını ve Osmanlı Türkçesi dil özelliklerinin taşınmasını görmektedir.Eser harekesiz yazılmasına göre yazıldığı dönemin imla hususiyetleri daha iyi tespit edilebilmemektedir.

Manzume'nin diğer bir nüshası (Türk Edebiyatı 11.Sınıf Ders Kitabı)nda bulunmaktadır.Nüşamızda yazılmayan **mürekkeb** (a.s.2) kelimesi eksiktir. Ayrıca **ş abakâât** صبقات(a.s.7) , **Hız r-ı** حضر (a.s.11) ve **meş a il** مثائل (a.s.5) kelimelerinin yalnız yazılmasını görmektedir.Arapçaya göre bu kelimelerin diğer nüshada daha doğru yazılması sayılan **ṭ abakâât** طبقات, **mesa il** مسائل ve **Hız r-ı** خضر şeklinde bulunmaktadır.

Kimi sözcüklerde günümüzde “e” olarak sesletilen ve yazılan “e” harfi, Osmanlı Türkçesinde ی(y) harfi ile gösterilmiştir⁶, manzumede bir örnekte bulunmuştur:

İrişdi(erişti) (a.s.1)

Osmanlıcada olumsuzluk eki - ma/-me ما – مه biçiminde gösterilir fakat çekimlenme sırasında ا – ة harfi çoğunlukla düşer⁷, manzumemizde de bir örnekte bulunmuştur:

eylemesün mi ايلمسونمی (a.s.12)

Sonu he (ه) ile biten kelimelerden sonra gelen yükleme hali eki -(y)ı, -(y)i genellikle hemze(ء) ile gösterilmiştir:

ḳ ibleyi (b.s.17) قبلهء rütbeyi (a.s.1) رتبهء pâyeyi (a.s.6) پایهء

Yükleme hali ekini alıp y ünsüzüyle biten kelimelerde de bazen hemze kullanılmış bazen de hiç bir işaret kullanılmamıştır:

⁵ <http://edebiyatogretmenii.blogcu.com/ondokuzuncu-asir-manzumesi-sadullah/4254653>

⁶ DEMİR. Ercan, KAYA ERBATUR.Vildan, Osmanlı Türkçesi 10,Ders Kitabı,2012,s.53

⁷ DEMİR. Ercan, KAYA ERBATUR.Vildan, Aynı eser s.56

terak k ıy-ı (b.s.25) ترقى

dâru-yı (b.s.13) داروى K uvâ-yı (b.s.6) قواى

Manzumede bulunan bütün filler, görülen geçmiş zaman kipiyle yazılması görülmektedir : İrişdi (b.s.1) oldu (b.s.2) yık ıldı (b.s.3) İrişdi (b.s.5)

Görevdeş veya zıt anlamlı kelimelerin başına gelerek bunları arka arkaya sıralayan ve ‘olumsuzluk’ bildirme işlevi veren (ne....ne) bağlacı⁸ manzumede on defa kullanılmıştır:

Ne k aldı sa □d-ı t avâli □ ne k aldı naḥ-s-ı k ırân (b.s.14)

Ne □Amr Zeyd’iñ esîri ne Zeyd □Amr’a velî (b.s.22)

Kaf (ق) / kef (ك) / gef-i Fârisî (گ) / kef-i nûnî (ڭ) ğayn (غ) harfleri ile ilgili farklı imlâlar yer almaktadır. Nüshada, “g” sesini karşılayan “gef-i Fârisî” (گ) harfi hiç kullanılmamıştır. “Değil” kelimenin “kef” (ك) harfi ile yazıldığını görmekteyiz.

Üzerinde çalıştığım metinde toplam 295 kelime tespit edilmiş. Bunların 196’sı Arapça, 33’ü Farsça ve 66’ sı Türkçe kelimelerdir. Eserin kelime hazinesi incelendiğinde Arapça kelimelerin daha fazlalığı dikkat çekmektedir. Bunun için metindeki Arapça kelimelerin bir sözlüğünü yapmamıza tercih edilmektedir.

Devletlü Sa □dullah Pâşâ Ḥaz retleriniñ On T okuzuncı □AŞ ır Nâmındaki Manzumesi

□AŞ R-I CEDİD (a)

1. İrişdi evc-i kemâlâta nûr-ı idrâkât

Yetişdi rütbe-i imkâna k ısm-ı mümteni □ât

2. Beş â □i t oldu mürekkeb.....⁹ oldu baş i t

Bedâhet oldu tecârible cîli mechûlât

⁸ KORKMAZ, Zeynep. Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)

2. Baskı, Ankara 2007, s.1111

⁹ Burada **mürekkeb** kelimesi eksik (Yazarlar Komisyon, Türk Edebiyatı 11. Sınıf Ders Kitabı, 2012, s.5)

3. Mecâz oldu ħ ak îk at, ħ ak îk at oldu mecâz
Yık ıldı belki esâsından eski mâ□lûmât
4. Mebâĥ is -i felek arz u ħ ikmet ü kîmyâ
Değil vesâvis-i ez_ hân u vehm ü temŞ ilât
5. **MeŞ âil-i**¹⁰ nazârîye tecârib oldu sened
İrişdi ħ add-i yak îne fuŞ ûl-ı zanniyât
6. □Ukûl-ı zâhire Ş â□id feZ â-yı ecrâma
Kuvâ-yı câz_ ibe k anunı pây-e-i mirk_ at
7. Nüfûz_ -ı fâkire nâzil k a□âret-i arz a
Delîl-i mebĥ aŞ -ı tekvîn defâin-i Ş abak_ at¹¹
8. Havâ vu berk_ u z ıyâ vu buĥ âr u mıgnâĥ î s
Yed-i taŞ arruf-ı insanda □unŞ ur-ı ħ arekât
9. Z iyâ ĥ ayâlât iken şimdi bil-fi□il sâ□î
Zılâl zâil iken şimdi zîver-i mir□ât
- 10.Ş adâ ħ isâb-ı mesâfâtda muĥ bir-i Ş adık
Buĥ âr zulmeti tenvîrde ebda□-i âyât
- 11.Cihât-ı erba□aya berk_ nâk il-i aĥ bâr
Buĥ âr baĥ r u yer üstünde Hız r-ı¹² naĥ liyât
- 12.Tefâĥ ur eylemesün mi bu □aŞ r-ı â□Ş âra
K ısaltdı bu□d u mekân u zamânı muĥ tera□ât
13. Ne k aldı çeşme-i ħ ayvân ne dâru-yı Suhrâb
Ne k aldı nüşĥ a-ı efsûn ne ħ ükm-i t ılış ımıyât

¹⁰ **MeŞ âil-i** (Yazarlar Komisyon, Türk Edebiyatı 11.Sınıf Ders Kitabı, 2012,s.5)

¹¹ **ĥ abak_ at** (Yazarlar Komisyon, Türk Edebiyatı 11.Sınıf Ders Kitabı, 2012,s.5)

¹² **Hız r-ı** (Yazarlar Komisyon, Türk Edebiyatı 11.Sınıf Ders Kitabı, 2012,s.5)

14. Ne k aldı sa□d-ı t avâli□ ne k aldı nah s-ı k îrân
Ne k aldı reml-i kehânet ne k aldı cifriyât
15. Ne var hümâda sa□âdet ne var şe□âmet-i bûm
Muğ ayyed aş l-ı irâdâta cümle mec□ûlât
16. Ne Aṭ las □âlemi ḥ âmil ne Zühre fâ□il-i küll
Değil □uğ ul-ı Felât un uş ûl-i tekvînât

(b)

17. Ne k aldı zann-ı tenâsüh ne k aldı nâr-ı Mecûs
Değil □uğ ule Ek ânîm k ıble-i ḥ âcât
18. Esâs-ı ḥ ikmet-i □aş r oldı vaḥ det-i Bârî
Ta□ammüm eyledi aş lül-uş ul-i mû□teğ adât
19. Bulur gider cihet-i vaḥ detiñ □umûm-ı milel
Vücûd-ı vaḥ deti müs bit olunca mâ□k ûlât
20. Ḥudud-ı ḥ aḳ k u vezâ□if mu□ayyen ü ş âbit
Ne k aldı cebr ü teğallüb ne keyf-i menfiyât
21. Ḥuḳ uḳ -ı ş aḳ ş u taş arruf maş ûn ta□arruḳ dan
Verildi □âlem-i □umrâna başḳ a tensîk ât
22. Ne □Amr Zeyd'in esîri ne Zeyd □Amr'a velî
Mû□esses □üss-i müsâvâta naş ş -ı mevz û□ât
23. Münevver eyledi ez_ hânı intişâr-ı □ulûm
Mükemmel oldı¹³ noḳ sâni feyz -i maḳ bû□ât
24. Mağârib oldı dirîgâ meḳ âli□-ı □irfân

¹³ eyledi (Yazarlar Komisyon,Türk Edebiyatı 11.Sınıf Ders Kitabı, 2012,s.5)

Ne k aldı Şöhret-i Rûm u □ Arab ne MıŐ r u Herât
 25. Zamân zamân terak k ıy-ı cihân cihân-ı □ ulûm
 Olur mı cehl ile k âbil be k âyı cem □ iyât
 Ra h met-ullah
 Temme

Arapça Kelimeler'in Sözlüğü

A

a h bâr اخبار : (Haber. C.) Haberler.

□ âlem(2) عالم : Bütün cihan. Kâinat.

□ Amr(2) عمر: Eski fetva metinlerinde erke ği temsil etmek için kullanılan isimlerdendir.

□ arab عرب : Araplar.

ar z (2) ارض : Yeryüzü.

□ a Ő r(4) عصر : (Asır) Bir devrelik zaman.

â □ Ő âr اعصار : (Asır. C.) Asırlar.

a Ő l اصل : Temel, esas.

a t las اطلس : Büyük harita.

â yât آيات : (Âyet. C.) Âyetler.

B

ba h r بحر : Deniz.

Bârî بارى : Aza ve cihâzları birbirine mütenasip ve kâinattaki umumî nizama ve gayelere uygun ve münasebettar olarak halkeden Cenâb-ı Hak (C.C.)

baş iṭ بسيط : Kıymetsiz.

bedâhet بداهت : Açıklık. Zâhir delil. Belli, açık.

beḳ â بقا : Sonsuza kadar yaşaması.

beṣ â iṭ بساءط : (Basit. C.) Basit şeyler. Mürekkebe ve memzuç olmayanlar.

berḳ (2) برق : Yıldırım.

bil-fi il بالفعل : Gerçekten.

bu d بعد : (C.: Eb'ad) Uzaklık. Baid olma.

buḥ â r(3) بخار : Suyun buğu haline gelmiş şekli.

bûm بوم : Baykuş.

C

câz_ ibe جاذبه : Çekme kuvveti.

cebr جبر : Zorlamak, zor etmek, zor ile tutmak.

cedid جديد : Yeni, kullanılmamış.

cehl جهل : İlimden mahrum olmaklık.

cem iyyât جمعيات : (Cemiyet. C.) Cemiyetler. Toplumlar.

cifriyyât جفريات : (Cifr. C.) Güya insanı gayba müttali eden bir ilimler.

cihât جهات : (Cihet. C.) Cihetler, taraflar, yönler.

cihet جهت : (C.: Cihât) Yan, yön, taraf.

cîl جلي : Cemaat, insan güruhu.

cümle جمله : Hep, bütün, tam.

D

defâyin دفاين (defâin دفائن şeklinde yazılmalıdır) : (Define. C.) Defineler. Bulunmaz kıymetli şeyler.

delîl دليل : Beyyine. Bürhan.

devlet دولت : Bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk.

E

ebda ابداع : (Bedi'den) En bedi. Ziyade bedi ve güzel. Daha çok dikkati çeken.

ecrâm اجرام : (Cirm. C.) Ruhsuz büyük varlıklar. Cirmler. Yıldızlar.

eḳ ânîm اقاينيم : (Uknum. C.) Asıllar, rükünler, zatlar.

erba'a اربعة : Dört.

esâs(2) اساس : Temel. Kök. Rükün. şart. Hakikat ve mahiyetler.

esîr اسير : Kul, köle.

evc اوج : Bir şeyin en yüksek derecesi, en yüksek noktası. Zirve.

ez_ hân(2) اذهان : Zihinler. Müdrikler. Anlamayı meydana getiren duygular.

F

fâ'il فاعل : İşi yapan. Fiili işleyen.

felek فلك : Gök, gök katı, devir.

feyz فيض : Çok akar şey.

fezâ فضا : Yıldızlar arasındaki geniş boşluk. Gökyüzü.

fuş ul فصول : (Fasıl. C.) Fasıllar. Bölükler. Kısımlar.

H

- ḥ âcât حاجات : (Hacet. C.) Hâcetler. İhtiyaçlar.
- ḥ add حد : Hudut. Çizgi. Sınır.
- ḥ aḳ îḳ at(2) حقیقت : "Mecâz" karşılığı, esas olarak kullanılan kelime.
- ḥ aḳ ḳ حق : (Bâtılın zıddı) Doğru. Gerçek. Vâcib ve lâzım olan. Her sâbit ve doğru olan şey.
- ḥ âmil حامل : (Hâmile) Yüklü yüklenmiş.
- ḥ arekât حرکات : (Hareket. C.) Hareketler.
- havâ هوا : (Hevâ) Hava. Dünyayı çeviren atmosfer. ḥ ayâlât خیالات : (Hayal. C.) Hayaller, hülyalar.
- ḥ ayvân حیوان : Canlı şey, insanla beraber her canlı.
- ḥ aḳ ret حضرت : Hürmet maksadı ile büyüklere verilen ünvan; "Hazret-i Kur'an, Hazret-i Peygamber, Hazret-i Üstad, Paşa Hazretleri" gibi.
- Herât هرات : Afganistan'ın batısında Herat Vilayeti'nin merkezi olan kent.
- ḥ isâb حساب : (C.: Hisâbât) Hesap, aritmetik.
- Ḥıḳ r حضر(خضر) : İçenlere ölmezlik veren ab-ı-hayatı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber.
- ḥ ikmet(2) حکمت : Eşyanın ahvâlinden, hârici ve bâtinî keyfiyetlerinden bahseden ilim.
- ḥ udud حدود : (Hadd. C.) Sınırlar, hudutlar.
- ḥ uḳ uḳ حقوق : (Hakk. C.) Haklar.
- ḥ ükm حکم : (Hüküm) Karar. Emir. Kuvvet. Hâkimlik. Amirlik.

İ

- idrâkât ادراکات : (İdrak. C.) Anlayışlar, kavrayışlar, idrak etmeler.
- imkân امکان : Mümkün olmak. Olacak hâlde bulunmak.

انسان : (Bu kelimenin aslı, lughat âlimlerince "ins" den geldiği söylenir. Kamusta da kûfiun'a göre "Nisyan" kelimesinden geldiği zikredilmektedir.) Akıl, şuur ve imân ile diğer canlılardan ayrı, Cenab-ı Hakk'ın en mükerrem yarattığı mahluku olup, Rabbanî ni'metleri unutkanlığı dolayısıyla insan denilmiştir.

انتشار : Saçılmak. Dağılmak.

ارادات : (İrade. C.) İstemeler, buyruklar, iradeler, emirler.

عرفان : Fık: Esrar-ı İlâhiyeye, iman ve Kur'an hakikatlarına vukufiyet. (İlim ile irfan ve ma'rifet arasında fark vardır: İlim, vech-i küllî ile, yani her vechesiyle bilmektir. İrfan ve marifet ise; vech-i cüz'î ile bilmektir. Bu cihetle Cenab-ı Hakk'a irfan ve marifet isnad olunmaz. Fıtrî istidat eseri olarak inceleyerek tefekkür edip bilmektir. Buna "İlm-i Ledün" ve İlm-i Rabbanî" de denir.)

K

قعات : Derinlik.

قابل : Mümkün olan.

قانون : (C.: Kavânin) Kaide.

كهانت : Gaibden haber vermek. Falcılık. Kâhinlik etmek. (İlâhi ihbârât-ı gaybiyyeye istinad etmeden, gaybdan haber vermek ve falcılık ve kâhinlik etmek dinen kat'iyetle haramdır.)

كمالات : (Kemal. C.) Faziletler, iyilikler, mükemmellikler. كيف : Rey, ihtiyar.

قيله : Tevecüh edilen yer, taraf.

قران : Birleşme, yaklaşma (iki seyyarenin burcu vahidde ikirani makamında kullanılır.

قسم : Parça , bölüm.

كيميا : Basit cisimlerin hususiyetlerini, bu cisimlerin birbirlerine olan tesirlerini ve bundan ileri gelen birleşmeyi inceleyen ilim. Basit maddelerdeki değişikliği anlamağa çalışan ilim kolu.

قوا : (Kuvvet. C.) Güçler. Kuvvetler.

كل : Hep, tüm, bütün. Çok. Cüz'lerden meydana gelen.

M

- mâ□ķ ûlât معقولات : (Makule. C.) Çeşitler, takımlar. Kategoriler.
- mâ□lûmât معلومات : (mâ□lûm.C.) Bilinen şeyler ve haber. İlm.
- manzume منظومه : Tertibli, ölçülü yazı, şiir. Vezinli ve kafiyeli olan söz.
- maş ûn مصون : Korunan, mahfuz, emin, muhafaza olunan.
- maṭ bū□ât مطبوعات : Tab' edilmiş neşriyat. Basılmış şeyler. (Kitap ve gazeteler gibi)
- mecâz (2) مجاز : Hakiki mânâsı ile değil de ona benzer başka bir mânâ ile veya istenilene hatırlatır bir kelime ile konuşmak. İstenilene benzer bir mânâ ifadesi.
- mebâḥ iṣ مباحث : Bahisler. Mebhaslar.
- mebḥ aṣ مبحث : Arama, araştırma yeri.
- mechûlât مجهولات : (Mechul. C.) Mechul olan ve bilinmeyen şeyler.
- mec□ûlât مجعلوات : (Mec□ûl. C.) Yapılmış,masnu.
- mecûs مجوس : Ateşe tapan kişiler.
- mağârib مغارب : (Magrib. C.) Batılar, magribler, garplar.
- mekân مكان : Yer.
- mesâfât مسافات : (Mesâfe. C.) Mesafeler. Uzaklıklar.
- meṣ âil مسائل : Mes'eleler.
- meṭ âli□ مطالع : Matla'lar. Tulu' edecek yerler veya zamanlar. Güneş veya benzerinin doğduğu yerler.
- mevż û□ât موضوعات : (Mevż û□.C.) Tatbikat halinde olan hükümler ve kaideler.
- Mıṣ r مصر : Afrika'nın şimalinde bir memleket ismi.
- milel ملل : (Millet. C.) Milletler. Bir millet sayılan topluluklar.

- mirâat مرآت : Ayine. Ayna.
- mirķ ât مرقات : Merdiven. Basamak. Derece.
- muâyyen معين : Görülmüş olan, kat'i olarak belli olan, belli, ölçülü, tayin ve tesbit olunmuş, karalaştırılmış.
- muĥ bir مخبر : Haber veren. Haberci. Haber toplayan.
- muĥ teraâat مخترعات : (Muĥ teraâ. C.) Yeni icad edilmişler. Yeniden meydana çıkarılmış olanlar. İhtira' olunmuşlar.
- muķ ayyed مقيد : Kayıtlı. Serbest olmayan. Sınırlı. Bağlı.
- mûteķ adât معتقدات : İtikad edilenler. İnanılan hususlar.
- mûesses مؤسس : Tesis olunmuş, temeli atılmış, bina edilmiş.
- mükemmel مکمل : Tamam. Olgun. Eksiksiz. Kemal bulmuş. Kemale erdirilmiş.
- mümteniâat ممتنعات : (Mümteniâ. C.) Mümkün olmayan, imkansız.
- münevver منور : Uyanık. İntibaha gelmiş. Akıllı âlim.
- mürekkeb (2) مركب : Karmaşık olan şey.
- müsâvât مساوات : Denklik, beraberlik. Müsavilik, eşitlik. Aynı hâl ve derecede olmak.
- müš bit مثبت : İsbat eden, tesbit eden. Hakikat olduğunu, doğruluğunu belli eden.

N

- naĥ s نحس : Uğursuzluk, yümünsüzlük.
- nâķ il ناقل : Nakledici.
- naķ liyât نقلیات : Nakiller.
- nâr نار : Ateş.
- naş Ő نص : Delil, hüccet, bürhan.

- naẓarî نظري : Nazara mensp . İlmin ameli olmayan cihazları.
- nâzil نازل : (Nüzul. dan) Nüzul eden, inen, yukarıdan aşağıya inen, bir yere konan. Bir yerde konaklayan.
- noḳ sâñ نقصان : Eksiklik, azlık.
- nûr نور : Işık, aydınlık .
- nüfûz_ نفوذ : Geçme, işleme, tesir.
- nüşḥ a نسخه : Yazılmış kitap.

R

- rahî met رحمت : Merhamet, acımak, şefkat etmek, ihsan etmek, esirgemek.
- reml رمل : (Remil) Kum falı, bir takım nokta ve çizgilerle fala bakmak oyunu.
- Rûm روم : Anadolu.
- rütbe رتبة : Sıra. Mertebe, menzile.

S

- sa□âdet سعادت : Mes'ud oluş. Talihi iyi olmak. Mutluluk. Said olmak. Allah'ın rızasına ermiş olmak. Her istediğine kavuşmuş olmak.
- Ş âbit ثابت : Doğruluğu isbat edilmiş olan.
- sa□d سعد : Kutlu, uğurlu.
- Ş adâ صدا : Seda. Ses. Avaz. Savt.
- Ş âdık صادق : Doğru, hakikatli, sadakatlı, dürüst.
- sâ□î ساعى : Çalışan.
- Ş â□id صاعد : (Suud. dan fâil) Yukarı çıkan, yükselen, kalkan.

sened سند : Üzerine dayanılacak ve itimad edilecek şey.
Mutemed. Melce'.

şahş شخص : Şahıs.

şeâmet شأمت : Uğursuzluk, kötülük, bedbahtlık.

şöhret شهرت : Ad yapma. Ün. Şân.

T

taammüm تعمم : Umumileşme. Umumi olma.

taarruz تعرض : Bir şey veya bir kimse üzerine şiddetle saldırma.
Çatma. Düşmana hücum etme. Sataşma.

taş arruf(2) تصرف : İdare ile kullanmak. Sarfetmek. Tutum. Sâhib olmak.
İdare etmek. Sâhiblik. Kullanma hakkı.

ṭ avâli طواع : (Tâli'. C.) Kısmetler, bahtlar, tâlihler.

tecârib(2) تجارب : (Tearib) (Tecrübe. C.) Tecrübeler.

tefâh ur تفاخر : Hirlenmek. İftihar etmek. Kendini iyi görüp,
kusurdan gaflet etmek.

teğallüb تغلب : Başa çıkma, zorbalık etme.

tekvîn تكوين : Var etmek. Meydana getirmek. Yaratmak.

tekvînât تكوينات : (Tekvin. C.) Tekvinler, var etmeler, yaratmalar.

temme تم : Tamam oldu, bitti (mânasına fiil).

temş îlât تمثيلات : (Temsil. C.) Temsiller, örnekler.

tenâsüh تناسخ : İslâmdan hariç olan batıl bir fırkaya göre, ruhun bir
bedenden başka birinin bedenine intikâl eder diye olan batıl inanışları.

tensîk ât تنسيقات : (Tensîk . C.) İslahat. Düzen ve nizama koymalar.

tenvîr تنوير : (C.: Tenvirât) Aydınlatma.

terakķı ترقى : İlerlemek, ileri gitmek.

ٲ ٱلش ٱمىأت طلسمىات : (Tılsım.C.) Gizli sır. Fevkalâde kuvvet ve te'siri hâiz olan şey.

U

- uķ ũl(3) عقول : (Akıl. C.) Akıllar.
- ulũm(2) علوم : (İlm. C.) İlimler, bilgiler.
- umrân عمران : İmar ile ŐenlendirilmiŐ olan. BayındırlaŐmak.
Medenilik.
- umũm عموم : Umumi olmak. Hep, bũtũn, cũmle, herkes.
- unş ur عنصر : Madde.
- uŐ ũl اصول : (Asıl. C.) Bir hedefe ulaŐmak için tutulan dũzenli
yol.
- ũss اس : Esas, asıl. Kŕk, temel.

V

- vahdet(3) وحدت : Birlik. Yalnızlık. Teklik. (Kesretin zıddıdır.)
- vehm وهم : Belirsiz fikir ve dũŐũnce.
- velî ولى : Sahib, mâlik.
- vesâvis وساوس : (Vesvese. C.) Vesveseler.
- vazâif وظائف : (Vazife. C.) Vazifeler, iŐler.
- yaķ in يقين : Őũphesiz, sađlam ve kat'i olarak bilmek.

Z

- zâhire زاهره : Parlak.
- zâil زائل : (Zâile) Geçen, geçici.Devamlı olmayan. Tũkenen.
- zamân(3) زمان : Zamân.

- zann ظن : Şüphe. Zannetmek, samak. Sezme.
- zanniyyât ظنيات : Asılsız şüpheler.
- Zeyd(2) زيد : Eski fetva metinlerinde erkeği temsil etmek için kullanılan isimlerdendir.
- zılâl ظلال : (Zıll. C.) Gölgeler.
- z iyâ(2) ضيا : Işık, aydınlık, nur. Ruşenlik.
- zulmet ظلمت : Karanlık.
- zühre زهره : Çoban yıldızı. Sabah yıldızı. Târik. Venüs. Kervan kıran. Çulpan. Güneşten ikinci derecede uzak olan ve sair seyyarelerden daha parlak olan yıldızlar.

SONUÇ: Irak'ın osmanlıcada yazılan sayısız elyazmalar çeşitli illerinde bulunur. Bunlardan Irak'ın başkenti olan Bağdat'tır. Irak Ulusal Müzesi Bağdad'ın uygarlık yerlerindedir. Elyazması Evi müzenin en önemli bölümleri sayılır. Orada osmanlıcada yazılan çok değerli elyazmalar bulunur. Bu elyazmalarından birisini (fotokopi) elde edip üzerinde çalışılmaktadır. Eser Antoloji şeklinde yazılmış. Bu eserden Sadullah Pâşâ'nın On Dokuzuncu Asır (Asır-1 Cedit) Manzumesini seçip ele alınmaktadır.

Asr-1 Cedit Manzumesi Sadullah Pâşâ'nın Avrupai fikirlerini ortaya koymaktadır. Sadullah Pâşâ bu manzumede on dokuzuncu asır medeniyetinin en mühim iki unsuru olan ilim ve tekniği yüceltmektedir.

Çalışmamız Giriş ve üç ana başlık olan İnceleme, Metin ve Sözlükten oluşur. Girişte Sadullah Pâşâ hakkında kısa bilgi verilmekte ve bazı eserlerine değinip manzumayı dil ve fikir bakımından tartışılmaktadır. İnceleme kısmında manzumanın tavsifi, imlâsı ve fonetik özellikleri üzerinde durulmuştur. Sayfa ve satır numaraları belirtilerek metni yeni türkçeye aktarılıp günümüz noktalama işaretlerine göre düzenlenmektedir. Yanlış ve eksik yazılan kelimeler düzeltilerek dipnotlarda belirtilmiştir. Tıpkıbasım bölümünde ise metnin karşılaştırılmasını sağlamak amacıyla, çalışmaya konu olan bölümün tıpkıbasımı verilmiştir. Böylece manzumeden faydalanılması daha kolay hale getirmek istenilmiştir. Metindeki Arapça

kelimelerin çok bulunması için onlara bir sözlük yapmamıza uygun bululmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1- **CUNBUR, Müjgan ve diğerleri**, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, Cilt IV, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2004 .
- 2- **DEMİR, Ercan. KAYA ERBATUR, Vildan.** Osmanlı Türkçesi 10, Ders Kitabı, Devlet Kitapları, 1. Baskı, 2012
- 3- **DEVELİOĞLU, Ferit.** Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara 1996.
- 4- **KORKMAZ, Zeynep.** Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi) 2. Baskı, Ankara 2007.
- 5- **NAZİMA, Ali. REŞAD, Faik.** Mükemmel Osmanlı Lügatı, Ankara 2005.
- 6- **W. REDHOUS, James.** A Turkish and English Lexigon, Lebanon 1987.
- 7- **Yazarlar Komisyon,** Türk Edebiyatı 11. Sınıf Ders Kitabı, 2012.
- 8- <http://edebiyatogretmenii.blogcu.com/ondokuzuncu-asir-manzumesi-sadullah/4254653>

قصيدة "العصر الجديد" (تحقيق- نص – قاموس)

الباحث : م.م. بشرى طاهر جبر

المستخلص

يوجد عدد غير محدود من المخطوطات المكتوبة باللغة العثمانية في محافظات العراق المتنوعة ، من ضمنها العاصمة بغداد حيث يعد المتحف العراقي من الاماكن الحضارية المهمة فيها بينما تعد دار المخطوطات من اهم اقسام هذا المتحف . إذ تحوي الدار العديد من المخطوطات المكتوبة باللغة العثمانية ، ومن اجل عمل بحث على واحدة من هذه المخطوطات (نسخة مصورة) وقع الاختيار على مخطوطة بشكل مختارات (منتخبات) من القصائد والنثر حيث تم اختيار قصيدة (العصر الجديد) لسعد الله باشا ذات ال 25 بيتا شعريا. يظهر الفكر الاوربي جليا في القصيدة حيث يعلي الشاعر فيها من شأن العلم والتقنية وهما ابرز عنصرين لمدينة القرن التاسع عشر .

يتكون البحث من مدخل وثلاثة محاور ، تطرق البحث في المدخل الى معلومات مقتضية عن سعد الله باشا وأيضاً تم التطرق الى شيء من اثاره . في المحور الاول تم تحويل النص الى التركية الحديثة. التحقيق كان هو المحور الثاني ونظرا لكثرة وجود الكلمات العربية في النص وجد من المناسب عمل قاموس لها في المحور الثالث .

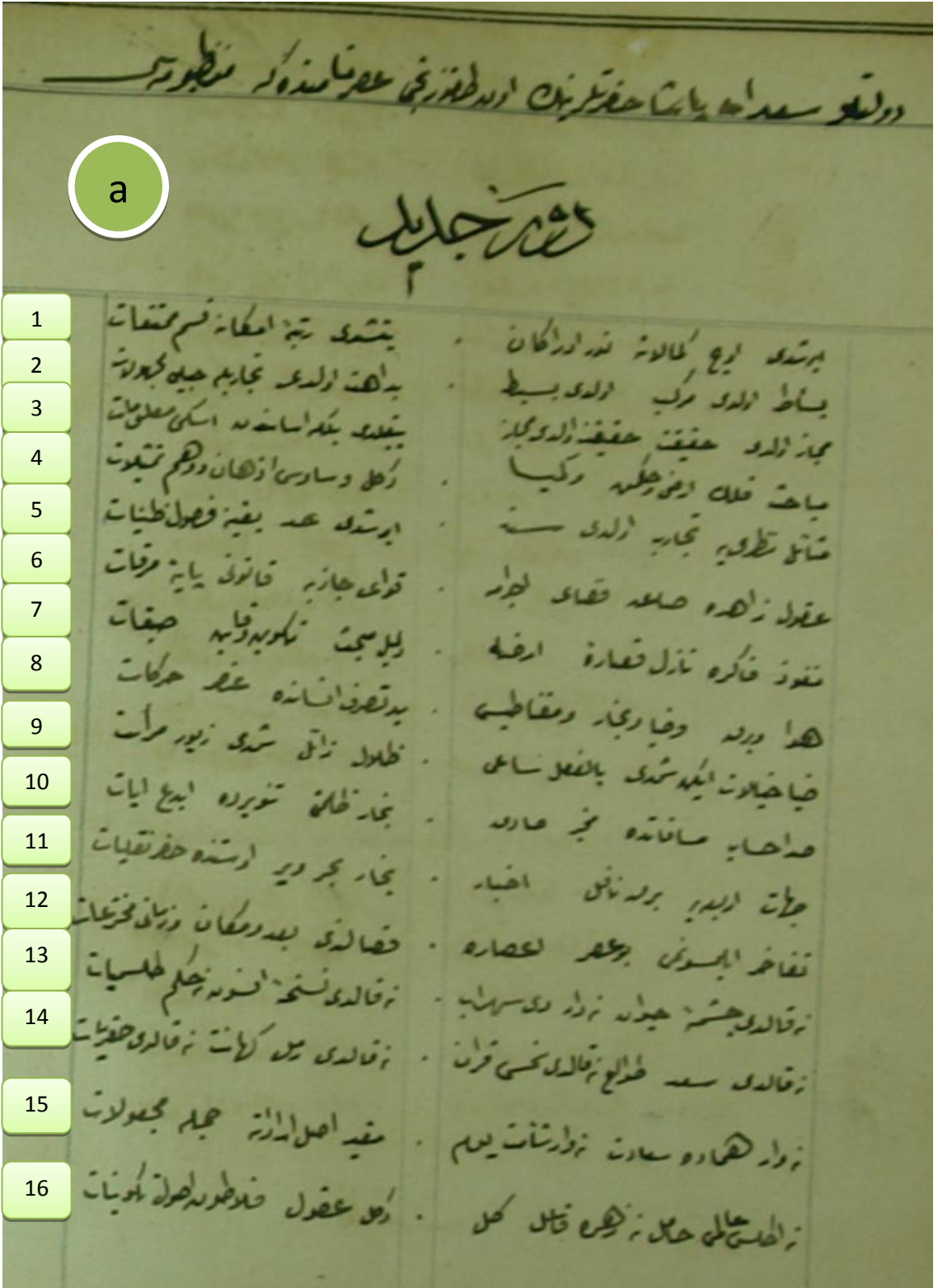
كلمات المفتاح : سعد الله باشا، تحويلات الحروف، تحقيق ، كلمات عربية، النص الاصلي .

السيرة الذاتية : المدرس المساعد بشرى طاهر جبر حاصلة على شهادة البكلوريوس في سنة 1991 من كلية اللغات \ جامعة بغداد – قسم اللغة التركية وادابها وشهادة الماجستير في سنة 2012 من القسم نفسه .

ÖZ GEÇMİŞ: BUSHRA TAHİR 1987 yılında Bağdat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 1991 yılında bu bölümden mezun oldu ve 2010 yılında bu bölümde yüksek lisans yapmaya başladı ve araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı .

alibraheem74@yahoo.com

البريد الالكتروني :

- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24

نه قالدی نظمه تاسخ نه قالدی ند بوس
 دکل عقوله انما تم فقه حاجات
 اساسی کت عهد اولدی وحدت باری
 تعریف ایدى احد الاصول مقدمات
 بدله کبر جرات وحدتک عموم علی
 وجود وحدت سیه از خبر مقولات
 حدود حده در وظائف عبیه و تبات
 نه قالدی جبر تقاب زلیف نسیات
 حقوقه شخصی و نفوذ مهون ندرت
 ویرلدی عالم عمرانه بینه تسیقات
 نه عک زبیرک اسپری نوزید عکروه دی
 مرتسساس سادانه نهر مفرحات
 نه قالدی نقضات فییه مقبولات
 منزه ایدى از هفتادنته علم
 نه قالدی در بقا مقام عرفانه
 نه قالدی سهرت در اول عرب نه قدر کرات

25

زیاده زیاده زخمی جهان جهان علم
 اولدی جلا ایه قابل بقای جیبیات

رحمت الله

b

قر